

efter Titos død i 1981 og op til Jugoslaviens sammenbrud begyndte at fokusere mere på ofrene for de interne konflikter mellem serbere og kroater. Det ville have været interessant med en antydning af denne antagonistiske historieskrivnings betydning for Balkankrigene i 1990'erne.

'Biologismer' kan i sin helhed varmt anbefales. Her er meget at hente for folk med interesse i dansk idé- og videnskabshistorie.

Hans Henrik Hjermitzlev

Kritik af den æstetiske dømmekraft

Immanuel Kant: Kritik af den æstetiske dømmekraft. Oversættelse, noter, indledning samt efterfølgende essay ved Carsten Juhl i Hæfter for Gæstfrihed 6-7. København, 2006, 200 sider, 125 kr.

Den første del af Kants tredje *Kritik* (1790) foreligger nu i endnu en dansk oversættelse. Dermed udgør Carsten Juhls oversættelse af den nævnte første del med overskriften "Kritik af den æstetiske dømmekraft" samt Kants forord og indledning et delvist alternativ til Claus Bratt Østergaards oversættelse af den komplette *Kritik af dømmekraften* (Det lille forlag 2005; anmeldt af undertegnede i *Slagmark* nr. 47). Til forskel fra kritikken af den teleologiske dømmekraft, som anden del af værket bringer, angår kritikken af den æstetiske dømmekraft ikke den reale eller objektive formålstjenlighed i naturen, men derimod den formale eller subjektive formålstjenlighed, som ikke bedømmes ved hjælp af forstanden og fornuften, men derimod "gennem følelsen af lyst og ulyst", som på ingen måde er relevant for erkendelsen af naturen eller af genstande i den, men som qua dømmende ud fra aprioriske principper (om formålstjenligheden) stiller en egen udfordring inden for Kants omfattende kritiske projekt, der som en propædeutik til filosofien overhovedet giver en udtømmende undersøgelse af det dømmende subjekt og samtlige dets erkendeevner, for så vidt som disse netop går ud fra eller er i stand til at gå ud fra aprioriske principper, om dette så bidrager til erkendelsen i egentlig forstand eller – som i de æstetiske dommes tilfælde – ikke.

Men hvad indbefatter en kritik af den æstetiske dømmekraft? Da den angår objektets formålstjenlighed i henseende til et dømmende subjekt, og denne formålstjenlighed ytrer sig i forholdet mellem erkendeevnerne, som er på spil i dømmekraften, og objektets form eller – som Kant siger, og som CJ oversætter direkte – uform (*Unform*), må kritikken af den æstetiske dømmekraft falde i to tilsvarende hoveddele. Den første ('Det skønnes analytik') omhandler bedømmelsen af det skønne i smagsdommen og denne art dommes særlige egenskaber: Interesseløsheden med hensyn til objektets eksistens og deres iboen-

de fordring om tilslutning af enhver, altså deres subjektive almengyldighed og dermed forbundne særlige nødvendighed, der kun kan tænkes som objektiv under forudsætning af en *sensus communis* for alle dømmende subjekter. Svarende til det korresponderende objekts uform omhandler den anden del ('Det ophøjedes/sublimes analytik') bedømmelsen af det ophøjede/det sublime (*das Erhabene*) gennem en særlig størrelsesvurdering, eftersom dette netop er bestemt ved at være det, "som *slet og ret* er stort" og dermed overskrider alt andet, hvilket imidlertid ikke skal forstås sådan, at det korresponderende objekt faktisk er således beskaffent, for i virkeligheden ligger selve det ophøjede slet ikke i objektet selv, men derimod i sindets oversanselige evne til ved mødet med det overvældende store eller mægtige uvilkårligt at tænke det som på en gang givet og uendeligt, hvilket ligesom det skønne indgiver subjektet tilfredshed, om end på en anden måde, hvilket også afspejles i, at modtageligheden for det ophøjede ikke kan forudsættes som en *sensus communis* ligesom smagen, men derimod forudsætter en vis kulturelt betinget om end i menneskets natur grundlagt åbenhed for det oversanselige, ifølge Kant den samme åbenhed, som gør os modtagelige for sædelige ideer, nemlig den moralske følelse.

Dermed er kritikken af den æstetiske dømmekraft ikke til ende. Der følger en diskussion af det egentligt transcendentalfilosofiske spørgsmål

om smagsdommenes mulighed ('Deduktion af de rene æstetiske domme'). Det er med andre ord bedømmelsen af det skønne og ikke den af det ophøjede, som her undersøges nærmere, hvilket tilsyneladende skyldes – Kant er ikke alt for klar i den henseende – at det almene og nødvendige ved dommene om det ophøjede allerede er givet i og med det ophøjedes aktivering af sindets evne til det oversanselige hos ethvert menneske med moralsk følelse, hvorimod retfærdiggørelsen af det almengyldige ved dommene om det skønne ud over selve godtgørelsen af fordringen herpå også giver lejlighed til en bredere undersøgelse af det skønne i kunst og natur i det hele taget. Den æstetiske del af *Kritik af dømmekraften* afsluttes med en fremstilling af 'Den æstetiske dømmekrafts dialektik', som igen udelukkende angår smagsdommene, men her med den videre restriktion, at det slet ikke er enkelte smagsdomme, men derimod de regler, nemlig "Enhver sin egen smag" og "Om smagen kan der strides", som gælder for "*kritikken* af smagen", som implicerer gensidigt antinomiske teser, nemlig at smagsdommen ikke baserer sig på et begreb henhv. at den gør det, hvilken antinomi kun kan opløses ved påvisningen af *ubestemmeligheden* ved det begreb, som smagsdommen baserer sig på, hvilket svarer til Kants karakteristik af den æstetiske dom som en reflekterende, ikke bestemmende dom, da det almene, hvorunder det særlige subsumeres i dette tilfælde ikke er gi-

vet, men forbliver ubestemt og rent subjektivt uden nogen som helst objektiv realitet.

Hvad angår præsentationen af værket, så fortjener først og fremmest oversættelsens meget høje kvalitet at blive fremhævet. De enkelte skønhedsfejl, såsom at Kants "soll" ikke konsekvent oversættes med "skal", men derimod uden grund også med "må", er dårligt nævneværdige. En længere overvejelse over den passende oversættelse af Kants ikke så gængse "ansinnen" (s. 172-174) samt de i spids parentes ofte indsatte tyske udtryk, hvor oversætteren er sig bevidst om det potentielt kontroversielle ved et oversættelsesvalg, vidner om en meget omhyggelig omgang med den sproglige side af Kants filosofi. Et enkelt oversættelsesvalg forekommer mere kontroversielt, end det giver sig ud for at være: Kants "das Erhabene" oversættes ikke direkte til det danske "det ophøjede", men "latiniserende" – som oversætteren selv fremhæver (s. 13), men de facto vel først og fremmest med omvej over fransk – til "det sublime". Når vi nu har udtrykket "det ophøjede", er det ikke helt indlysende, hvad der vindes ved at bruge "det sublime", bortset fra, at der på denne måde på forhånd etableres en forbindelse til det sene tyvende århundredes kunstånkning; det skal dertil siges, at oversætteren gør opmærksom på videreførende litteratur, i hvilken oversættelsen af det nævnte udtryk tilsyneladende retfærdiggøres. I sig selv interessante er

de videre aspekter af værkets præsentation: oversætterens indledning og efterfølgende kantiansk inspirerede samtidskritiske essay ('Politisk kunstteori, del II. '), hvis indhold ikke skal diskuteres nærmere her, samt i det hele taget værkets ved første blik overraskende udgivelse i rammerne af Kunstakademiets tidsskrift *Hæfter for gæstfrihed*, fordi de vidner om en særdeles aktiv og vedholdende Kantreception både fra oversætterens side samt på den nævnte institution, om end denne reception dog sikkert også er årsag til denne udgivelses væsentligste begrænsning: at den kun bringer den første, nemlig kunst-relevante del af Kants *Kritik af dømmekraften*. En så læseværdig oversættelse af hele værket ville have været en endnu større gevinst for den filosofihistoriske formidling, også uden for kunstteoretisk sammenhæng.

Claus Ashjørn Andersen

Virkelighedsvidenskab?

Allan Christiansen & Mads P. Sørensen:
Ulrich Beck - Risikosamfundet og det andet moderne, Aarhus Universitetsforlag, 2006,
240 sider, 248 kr.

Lad det være sagt med det samme. Med bogen *Ulrich Beck – Risikosamfundet og det andet moderne* har de to idéhistorikere Allan Christiansen og Mads P. Sørensen begået en på alle måder velfungerende og pædagogisk